

Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu: pohled teoretika a insidera

ZDENĚK KÜHN*

Grand Chamber of the Supreme Administrative Court: the view of a theoretician and insider

Summary: *The mechanism of the institutionalized overruling by the Grand Chamber has become one of the key defining features of the case law of the Supreme Administrative Court. The paper describes some aspects of the activity of the Grand Chamber of the Supreme Administrative Court, including control over compliance with the duty to send issues to the Grand Chamber and the issue of selecting judges of the Supreme Administrative Court into the Grand Chamber.*

Key words: *Unification of case law, Supreme Administrative Court, high courts, grand chambers*

Ve vztahu k diskutované knize Ondřeje Kadlece jsem potrefený hned několikrát. Předně jsem jako Kadlecův školitel na pražské právnické fakultě vedl tuto vynikající disertační práci. Současně jsem ve vztahu k diskutovanému tématu nejen soudcem Nejvyššího správního soudu, ale mnoho let též stabilním členem jeho rozšířeného senátu. Z toho plyne, že mám k diskutované tematice osobní vztah, daný nejenom akademickým nadhledem, ale hlavně předvedením aktivního účastníka dění v rozšířeného senátu.

Nejenom vnitřní pozorovatel, ale i jakýkoli právní profesionál přicházející do styku s našimi třemi vrcholnými soudními instancemi si musí všimnout následujícího faktu. Oba české nejvyšší soudy a do značné míry též Ústavní soud v běžném právním životě nevystupují jako jednotný soud, ale jako relativně volné uskupení mnoha malých, zpravidla tříčlenných senátů, s přesně vymezenou působností. Právní realista by k tomu jistě poznamenal, že neexistuje nic jako jeden Nejvyšší správní soud, ale je tu vlastně deset těchto soudů (číslo odpovídající aktuálnímu počtu jeho „malých“ senátů). Tím se liší od angloamerických nejvyšších soudů, ale i nejvyšších soudů skandinávských, kde je počet soudců relativně malý a soud zpravidla rozhoduje jako celek, nikoli v menších tělesech.

Udržet jednotnou judikaturu kontinentálního nejvyššího soudu, která je v praxi spíše judikaturou malých senátů, je mimořádně náročné. O to více je problematické udržet konzistentní judikaturu tak ambiciózně nastaveného soudu,

jako je Nejvyšší správní soud. Tuto sjednocovací funkci plní rozšířené senáty, mající de facto „postavení quasi nadřízených soudů“¹ (pro zjednodušení budu dále podobně jako Ondřej Kadlec mluvit o tomto senátu v jednotném čísle, byť jsou to vlastně senáty dva, jeden devítičlenný, druhý sedmičlenný; protože však devítičlenný senát rozhoduje jen zcela výjimečně, zjednodušení je namístě).

Mám za to, že mechanismus institucionalizované změny judikatury NSS prostřednictvím rozšířeného senátu je jedním z nejvýznamnějších stylových prvků současné judikatury tohoto soudu. Praxi rozšířeného senátu popsal Kadlec velmi poctivě a mám jen málo co k tomu dodat. V následujícím textu se pokusím zdůraznit některé otázky, které Ondřej Kadlec sice (zpravidla) zmínil, ale myslím, že si zaslouží několik málo dalších slov.

Poznámka první: Ústavní soud jako dohlížitel nad právem na zákonného soudce

Pokud by nad Nejvyšším soudem nebo nad NSS nestála autorita, která by kontrolovala dodržování § 17 s. ř. s. (tedy využití velkého nebo rozšířeného senátu pro judikaturní odklony), asi by byl význam tohoto mechanismu mnohem menší. Na síle mu však zásadním způsobem dodala judikatura Ústavního soudu. Podle ní je odchýlení se od právního názoru vrcholného soudu za situace, kdy nebyla věc předložena velkému nebo rozšířenému senátu,

* Autor působí na katedře teorie práva a právních učení PF UK, je také soudcem Nejvyššího správního soudu. E-mail: kuhnz@prf.cuni.cz.
¹ Používám tady hodnocení, které paradoxně vyslovil někdo z Nejvyššího správního soudu, ale Nejvyšší soud, a to ve stanovisku pléna Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. PlsN 1/2011, č. 1/2012 Sb. rozh.

porušením ústavního práva na zákonného soudce. Protože v takovémto případě o věci rozhodl nezákonný soudce, Ústavní soud se v duchu zásady minimalizace zásahů do moci soudní ani nevyjadřuje k samotnému meritu sporné právní otázky a rozhodnutí Nejvyššího správního soudu bez dalšího ruší.² Jde samozřejmě o postup pro soudce Ústavního soudu velmi lákavý, neboť se tím dodrží ústavní princip zákonného soudce a současně je intelektuálně jednoduchý (sepsat nálezný rozhodnutí nejvyššího soudu pro porušení povinnosti předložit věc velkému či rozšířenému senátu je jednodušší než řešit celou věc meritorně).

V praxi je udržení práva na zákonného soudce velmi obtížné, protože záplava tisíců rozhodnutí produkovaných NSS ročně přináší tolik nejrůznějších právních názorů, že se v nich nemůže orientovat v podstatě nikdo. Normativních konfliktů v judikatuře tak jistě vzniká velká spousta (a ostatně sporné je i samotné vymezení normativního konfliktu). Proto judikatura musela z podstaty věci vytvořit několikero cest, kterými rozšířený senát umožňuje malým senátům vyhnout se povinnosti věc do rozšířeného senátu předložit (ohnisko judikaturního sporu se musí nalézat uvnitř NSS, připouští se evoluční změna judikatury, judikaturní excesy). Těmto otázkám se Kadlec věnuje detailně a poctivě. Nadto třeba dodat, že i tak asi dochází běžně k situacím, že malý senát věc do rozšířeného senátu nepředloží, byť pro to důvody byly. Nejčastěji to bude v situaci, kdy ani rozhodující soudci, ani samotné strany sporu vůbec o existenci normativního konfliktu v judikatuře netuší.

Poznámka druhá: NSS jako „továrna“ na rozsudky³

Nejvyšší správní soud má ve srovnání s Nejvyšším soudem řadu specifíků. Velká část judikatury NS neřeší soudní nápad meritorně, ale používá nejrůznější filtrační mechanismy (nenárokové civilní dovolání), resp. zákon omezuje důvody mimořádných opravných prostředků (trestní dovolání, které může být zásadně podáno jen z důvodů právního pochybení a jen výjimečně z důvodu pochybení

skutkového).⁴ Například civilní kolegium NS řeší meritorně méně než třetinu celkového nápadu dovolání.⁵ Ve srovnání s civilním kolegiem Nejvyššího soudu (cca padesát soudců) tak produkuje třicet soudců NSS třikrát více meritorních rozhodnutí (srov. kapitola osmá Kadlecovy knihy).

Důvodem je to, že rozhodování NSS není vybaveno filtračními mechanismy (vyjma azylových věcí a počínaje dubnem 2021 věcí rozhodovaných před krajskými soudy samosoudcem, což ale stále tvoří jen zlomek celkového nápadu⁶). To vede k tomu, že až dvě třetiny kasačních stížností bude projednáno meritorně (zbytek je buď kvazimeritorně odmítnut pro nepřijatelnost, anebo odmítnut pro nedoplnění náležitostí podání, nezaplacení soudního poplatku apod.). Vyšší počet meritorních (a tedy obsažnějších) rozhodnutí NSS vytváří logicky větší počet judikaturních rozporů. Nadto NSS – opět na rozdíl od Nejvyššího soudu – řeší nejenom otázky právní, ale zcela neomezeně též otázky skutkové (což se projevuje v tom, že soud prochází obsah správního spisu a nezřídka se nerozpakuje přehodnotit význam důkazů, které bezprostředně vnímal – například prostřednictvím výslechu svědka – nikoli tento soud, ale soud krajský či dokonce jen správní orgán⁷).

Poznámka třetí: rozdíly mezi specializovanými a nesespecializovanými vysokými soudy

Klíčové specifikum NSS ve srovnání s NS je nedostatek specializace uvnitř soudu. To je spojeno s velmi vysokým nápadem věcí (v posledních letech hodně přes čtyři tisíce kasačních věcí do roka), menším počtem soudců (33 soudců v roce 2021⁸) a již zmíněnou velmi omezenou možností selekce rozhodovaných případů.

Jednotlivé soudní senáty obou kolegií NS jsou vnitřně specializované. To by teoreticky mělo přispívat k vyšší míře konzistence judikatury. Rozpory uvnitř NS i tak bezesporu vznikají u společně aplikovaných právních předpisů, vnitřně specializovaní soudci NS pracující jen s vlastní odvětvovou judikaturou si jich ale často asi ani nevšimnou. Svou

² Srov. detailně např. nálezný ze dne 14. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 2866/15 (N 41/80 SbNU 501) – *Office Park Šantovka*, bod 18.

³ Srov. k tomu vynikající článek BOBEK, M. *Curia ex machina: o smyslu činnosti nejvyšších a ústavních soudů*. *Právní rozhledy*, 2006, č. 22, mimořádná příloha, str. 4.

⁴ KÚHN, Z. *Civilní dovolání v zákratech ústavní justice*. *Právní rozhledy*, 2012, č. 22, str. 771 a násl.

⁵ IŠTVÁNEK, F. *Soudní rozhodnutí, opravné prostředky a uveřejňování rozhodnutí*. In: Tichý, Luboš, Holländer, Pavel, Bruns, Alexander. *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha: Centrum právní komparatistiky PF UK 2011, str. 577 násl.

⁶ Jde o tzv. nepřijatelnost kasační stížnosti, k tomu § 104a s. f. s. ve znění od 1. 4. 2021.

⁷ O ústavnosti takového postupu lze pochybovat.

⁸ Nepočítám v to další tři soudce, kteří vykonávají funkci ústavního soudce.

roli může mít též zásadní vynětí procesně-právních otázek z působnosti velkého senátu NS (srov. níže).

Nejvyšší správní soud již od roku 2014 není vnitřně specializován. V listopadu 2013 to bylo spojeno s rozhodnutím pléna NSS o zrušení kolegií.⁹ Ve své době šlo o krok relativně kontroverzní, který však prošel zákonem vyžadovanou dvoutřetinovou většinou hlasů všech soudců. Z komparativního hlediska jde rovněž o nezvyklé opatření, protože většina evropských nejvyšších správních soudů nějakou specializaci zná (nezřídka i velmi důkladnou, viz praxe na německém *Bundesverwaltungsgericht*).

Patřil jsem v roce 2013 k té většině soudců, která hlasovala pro zrušení vnitřní specializace soudu, a názor jsem za osm let nezměnil. Zcela souzním s důvody, které v roce 2013 pro zrušení kolegií předložil tehdejší předseda soudu Josef Baxa. Důvodem byl důraz na systémový pohledu na právní řád (srov. bod 4 a 6 odůvodnění usnesení). „Resortismus legislativy pokračující v každodenním výkonu veřejné správy popírá princip jednoty a bezrozpornosti právního řádu, oslabuje už tak nízkou autoritu práva, důvěru v právo a v instituce jej aplikující. Soudy, zejména ty vysoké, by neměly tento neblahý trend podporovat, nýbrž snažit se mu ze všech sil čelit“ (bod 10).¹⁰

Již záhy se objevily velké obavy nejen mezi některými soudci, ale i mezi dalšími praktikujícími právníky ohledně budoucí nekonzistence judikatury takto široce rozkročeného soudu. Podíváme-li se však na tuto situaci s osmiletým odstupem, vidíme, že počet věcí rozhodovaných rozšířeným senátem se nijak nezměnil. Od počátku existence rozšířeného senátu tvoří značnou část jeho agendy střety o výklad procesních norem upravených v soudním řádu správním. To je mimochodem další velký rozdíl oproti situaci na Nejvyšším soudu, kde malý senát nemá povinnost předložit otázku k posouzení velkému senátu, jde-li o rozporný právní názor o procesním právu (ledaže malý senát jednomyslně dospěl k závěru, že řešená procesní otázka

má po právní stránce zásadní význam). V případě NSS toto neplatí, neboť § 17 s. ř. s. nečiní pro účely řízení před rozšířeným senátem žádné rozdíly mezi procesními a hmotně-právními otázkami.

Poznámka čtvrtá: vymizení stanovisek na Nejvyšším správním soudu

Otázku stanovisek na obou nejvyšších soudech zmiňuje Ondřej Kadlec jen letmo (hoví o dobrovolném omezení pléna soudu, které se dobrovolně vzdalo své kompetence a tím dále zvýšilo význam rozhodování rozšířeného senátu¹¹). Myslím si, že tato otázka by stála za větší diskusí.

Lze asi říci, že v praxi je nejdůležitější formou sjednocování judikatury Nejvyššího soudu vydávání stanovisek kolegií. Naopak na NSS se stanoviska (po zrušení kolegií by přicházela do úvahy jen stanoviska pléna NSS) téměř nepoužívají. „Mocenské“ centrum tak leží jinde na NS a jinde na NSS. Zatímco rozšířený senát NSS má dnes faktický monopol na sjednocování judikatury, význam velkých senátů NS je menší. Valná část sjednocovací činnosti se tam odehrává na úrovni kolegia nebo výjimečně pléna, a to formou přijímání stanovisek.

Přijímání stanovisek, ona příslovečná „schůzovní justice“, však má, vedle ústavně-právních otázek, rovněž další slabiny. Prakticky je totiž vyloučené, aby soudní argumentace proběhla v tak početném sboru, jako je kolegium NS složené z několika desítek soudců. Diskuse v takovémto sboru se podobá spíše diskusi v rámci parlamentního shromáždění než soudcovské poradě (takováto diskuse je možná o tom, zda je judikát vhodný k publikaci, není však vhodná za tím účelem, aby kolegium nebo plénum několika desítek soudců precizovalo určité právní názory obsažené ve stanovisku). Parlamentní diskuse je založena na tom, že několik jedinců má na věc velmi silný názor, zatímco ostatní se diskuse zpravidla neúčastní a hlasují na

⁹ Usnesení pléna NSS ze dne 27. 11. 2013, čj. S 4/2013-2/3.

¹⁰ Tehdejší předseda NSS k tomu v bodě 5 odůvodnění usnesení uvádí: „Má-li být právo obecně srozumitelným a koherentním systémem, musí být v určité fázi jeho aplikace a interpretace na něj takto z vrchu nahlíženo. Ano, takovým soudem by měl NSS být. Vrcholným soudem, hlavou organismu s názvem soudní soustava. A stejně jako v lidském těle, kde hlava a mozek v ní ovládá a sjednocuje všechny části těla a řídí tak systém zvaný člověk, musí i nejvyšší soudní těleso být schopno pojmut všechny agendy dané oblasti práva. Správní právo je samo o sobě podmnožinou práva jako takového, je součástí práva veřejného, pro něj platí řada jednotlicích prvků a společných principů, a jako takové je již specializované samo o sobě. Jde o odvětví prakticky neohraničené s pestrými a zároveň vzájemně nesourodnými agendami. Soudní přezkum vydávaných aktů je ovšem institucionálně a procesně soustředěn do jedné větve soudního systému, totiž správního soudnictví. To předurčuje i perspektivu náhledu na přezkoumávané věci.“ Jak dále předseda NSS v odůvodnění usnesení uvedl, soudce NSS „musí být vybaven schopností průřezového myšlení, vědět, o všem něco a o něčem všechno“, být komplexní osobností, která sice rozumí různým technokratickým žargonům jednotlivých specializovaných komunit, ale nepřejímá je, nýbrž je ve svém rozhodování s pozorností zaměřenou na klíčové principy veřejného práva a celého právního řádu rozumně, srozumitelně a přesvědčivě dokáže „přelozít zpět“ tak, aby jim porozuměl běžně vzdělaný člověk“ (bod 9).

¹¹ To není úplně přesné. Ve skutečnosti je hybatelem vydání stanoviska předseda soudu. Viz § 19 s. ř. s. Stávající praxe je dána spíše nechtutí prvního předsedy Baxy i stávajícího předsedy Mazance k institutu stanovisek.

základě svých hodnotových nebo politických preferencí podle vzoru svých informovaných kolegů. Co je racionální v politické diskusi, je zcela nepřijatelné v soudním prostředí, kde má výklad právních norem probíhat principiálním způsobem na základě ustálených dogmatických pravidel. Ostatně právě proto je bez ohledu na právní kulturu možné pozorovat, že kolegiální soudní rozhodování zásadně probíhá v tříčlenných až devítičlenných senátech, a jen zcela výjimečně ve větších celcích¹² (o tom, jak problematická je soudcovská deliberace v podmínkách velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia, píše Ondřej Kadlec velmi přesvědčivě).

Poznámka pátá: co se publikuje ve Sbírce NSS

Plénium NSS je podstatně slabší než kolegia NS také v tom, že se plénium dobrovolně omezilo ve vztahu k rozšířenému senátu. Ve Sbírce NSS se totiž nepublikují rozhodnutí správních soudů, která jsou v rozporu s již existujícím rozhodnutím NSS (s argumentem, že o judikurním rozporu musí rozhodnout rozšířený senát, nikoli plénium). Jde o skutečně dobrovolné sebeomezení se, neboť takovéto publikační pravidlo nikde napsáno není. To vynikne i ve srovnání s praxí Nejvyššího soudu, kde kolegium může navrhnout k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek i takový judikát, který je v rozporu se stávající judikaturou samotného Nejvyššího soudu. Tím je vyslán čtenáři sbírky i velkému senátu jasný signál o tom, jaký názor na judikaturu NS má většina kolegia.¹³ Tato forma komunikace pléna s rozšířeným senátem na NSS zcela chybí. Z mého pohledu je to škoda, protože se tím ztrácí jeden možný prvek vnitrosoudní komunikace a tvořivé kritiky rozhodovací praxe rozšířeného senátu. Současně by mohlo jít o možný prvek zapojení vícero soudců do sjednocování judikatury (byť to s říkám s vědomím omezené argumentace, která z povahy věci může na třicetihlavém plénu soudu proběhnout).

Poznámka šestá: selekce soudců rozšířeného senátu jako jeho Achillova pata

Mimořádně zajímavé je Kadlecovo rozlišování modelu reprezentativního (Ústavní soud), koordinovaného (Nejvyšší soud) a expertního (NSS). Jakkoli (nebo možná právě proto, že) Kadlec několik let působil právě na NSS, je vůči modelu rozšířeného senátu kritický. V modelu sedmičlenného senátu mohou totiž čtyři soudci tvořící většinu rozšířeného senátu zavázat zbývajících skoro 30 soudců soudu, kteří s právním názorem rozšířeného senátu nemusí souhlasit.¹⁴

Kadlec je však kritický též k praktickému fungování rozšířeného senátu a jednoznačně argumentuje ve prospěch jeho větší demokratičnosti, respektive reprezentativnosti. Protože není možné, aby se na činnosti rozšířeného senátu účastnili všichni soudci, je dle Kadlece nezbytná pravidelná obměna členů rozšířeného senátu. Alternativně navrhuje alespoň nepřímé ovlivnění složení senátu, tedy výběráním zástupců v senátu volbou, které se zúčastní všichni soudci soudu: „na rozhodování velkého senátu se nějakým způsobem musí, přímo nebo nepřímo, podílet všichni soudci soudu, a to zásadně stejnou měrou. Jen tak je možné zamezit tomu, aby se moc nad hlavním směřováním celého soudu kumulovala v rukou úzké skupiny soudců soudu. Směřování rozhodovací činnosti soudu má být věc všech soudců soudu.“¹⁵

Jako mnohaletý člen rozšířeného senátu tyto argumenty chápu. Je otázkou, nakolik by byly sdíleny napříč soudcovským sborem, protože členství v rozšířeném senátu může být vnímáno mnohými soudci jen jako „práce navíc“, která nepřináší žádné další finanční ohodnocení ani žádné úlevy z běžného nápadu soudce. Uznávám ale, že současný model vskutku tenduje k tomu, vytvářet a prohlubovat mezeru mezi soudem jako celkem a soudci rozšířeného senátu hlubokou propast mezi „námi a oněmi“.

Proti důrazu na reprezentativnost senátu samozřejmě možno klást obavu z možné nestability judikatury. Stabilně složený rozšířený senát bude přispívat k tomu, že se judikatura nebude příliš často měnit. Naopak příliš

¹² KÚHN, Z. Stanoviska nejvyšších soudů: specifikum středoevropské právní kultury nebo komunistické reziduum? *Jurisprudence*, 2005, č. 4, str. 9 násl.

¹³ Tak se stalo např. v otázce promlčení materiální kompenzace nemajetkové škody: srov. ve Sbírce NS nepublikovaný rozsudek NS ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003, podle něhož se tyto nároky nepromlčují, ve Sbírce NS publikovaný rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003, č. 4/2008 Sb. rozh. civ., podle něhož se tyto nároky promlčují, a konečně rozsudek velkého senátu, podle něhož se tyto nároky promlčují (rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, č. 73/2009 Sb. rozh. civ.).

¹⁴ KADLEC, O. *Role velkých senátů v rozhodování vrcholných soudů České republiky*. Praha: Wolters Kluwer 2019, str. 212.

¹⁵ KADLEC, c. d., str. 228.

proměnlivé složení rozšířeného senátu může z jeho judikatury udělat tekoucí písky. Kadlec si to samozřejmě uvědomuje, proto navrhuje postupnou obměnu senátu. Osobně považuji nebezpečí přílišné flexibility judikatury za vážné a asi bych mu věnoval v knize větší prostor. Úcta ke konzistenci judikatury je v kontinentálním prostředí prostě menší a příliš pohyblivé složení rozšířeného senátu by tak mohlo jít proti samotnému cíli této instituce, kterým je jednota judikatury.

Kadlec zdůrazňuje, že by rozšířený senát měl rozhodovat s vědomím soudu jako celku: „Koncept názoru většiny soudců soudu by tak šlo přirovnat spíše k brýlím, které by si měli soudci při rozhodování být schopni nasadit. Měli by se ptát: Jak by o této věci rozhodla při zohlednění všech relevantních právních argumentů většina soudců soudu? Netvrdím, že podle odpovědi na tuto otázku by měli soudci následně vždy rozhodnout; tvrdím ovšem, že by tento pohled soudu jako celku měli při svých úvahách zohledňovat.“¹⁶ Myslím si, že koncepce „vědomí soudu jako celku“ by mohla být dobrým korektivem pro expertně naladěný model rozšířeného senátu, kde se až příliš často a příliš hodně rozevírají pomyslné nůžky mezi individualistickými členy rozšířeného senátu a zbytkem soudcovského sboru.

Ondřej Kadlec správně vystihl též Achillovu patu sedmičlenného rozšířeného senátu – a tou je skutečnost, že složení tohoto senátu je zcela na vůli předsedy soudu, který každoročně sestavuje rozvrh práce (prostor, který v tomto ohledu dává zákon předsedovi Nejvyššího správního soudu, je ještě mnohem větší než prostor, který má předseda Nejvyššího soudu). Kadlec se takto podivuje nad tím, že tuto skutečnost doposavad nikdo nepodrobil komplexnější kritice:

„Mezi některými soudci kritiku sice zaslechnout lze, ta se ale netýká systému, nýbrž konkrétního obsazení, a navíc nikdy nepřekročila mez nespokojeného brblání. Jedinou výjimkou prolamující toto mlčení je krátká zmínka v závěru článku Davida Kosaře věnujícího se dopadu rozvrhu práce na fungování českých soudů. Podle něj „je v demokratickém právním státě zcela nepřijatelné, aby si předsedové obou vrcholných soudů mohli skládat velké senáty, respektive rozšířené senáty, »k obrazu svému«‘. Člověk nemusí být brilantním statistikem ani zkušeným politologem, aby provedl úvahu, že ten, kdo určuje složení určitého tělesa, může podstatně ovlivnit výstupy tohoto tělesa. Tato potencialita, byť třeba v praxi dosud plně nerealizovaná, je podle mě systémově chybný prvek.“¹⁷

¹⁶ KADLEC, c. d., str. 232.

¹⁷ KADLEC, c. d., str. 186–187 (poznámky pod čarou vynechány).

Z knižních novinek Wolters Kluwer doporučujeme

Občanský zákoník (zák. č. 89/2012 Sb.) Komentář. Komplet (svazek I až VI) – 2. vydání

Jiří Švestka, Jan Dvořák, Josef Fiala a kolektiv

Využijte předprodej kompletu všech šesti knih za
zvýhodněnou cenu 13 855 Kč

Úspěšný komentář občanského zákoníku vychází po pěti letech ve druhém, aktualizovaném a doplněném vydání. Kolektivní dílo více než 70 předních českých civilistů reflektuje novou judikaturu i literaturu, která od prvního vy-

dání k problematice vznikla, a především reaguje na každodenní problémy praxe a snaží se je překlenout výkladem.

Komentář vznikl pod vedením emeritního profesora katedry občanského práva Právnické fakulty UK prof. JUDr. Jiřího Švestky, vedoucího též katedry prof. JUDr. Jana Dvořáka a soudce Ústavního soudu prof. JUDr. Josefa Fialy. Kolektiv tvoří zástupci všech právnických profesí včetně akademiků, díky čemuž jsou zastoupeny různé úhly pohledu a vyloženy také nezbytné procesní souvislosti.

Kompletní nabídka knih s možností pohodlného nákupu na obchod.wolterskluwer.cz.